

مانی مر قی ه رزان:
 ج بد ج کرد نی تی ری خذ یی
 مار کسی. با سی دوو م - گ ران
 سد با ح

خەزگە ئوخشەدەزگ ھەباید ئىم کارى لىباتى من بکردبا . هیواددارم ،
ئىم زنجیر باسە وا لى ئوخشەدەزان بکات لىنەو پاش دىقى ئىدەبى
بىم تپەرە ئوخشەیانە راڤە بکەن .

تیری خنایی دروونشیکاریم جَبْ جَبْ کرد لَسَر مانی مرقی
هَرزان، ئَم بَسَسْتَر کَمی ل وارگی کورد اوم.

<https://www.kurdrawm.com/idea/2440/?fbclid=IwAR15mtyfAWfujwW6lMG88fYpdyYKOMWYWQ1HUXTFGE4ApILoGbH3fdy0BlI>

نارای تیرری مارکسیه. بۀ ئم تیرر؟ ئدی مارکسیزم و کۀ میونیزم شکستیان نههنا؟ وایه، بۀام دۀتوانین لۀ ۀگۀی تیرری ۀۀخنۀییی مارکسی کۀمۀگۀی شکستخواردوو شرۀۀ بکۀین. پۀش ئوۀی مرۀفی هۀرزان بخۀیند بۀرهاوۀنۀی ئم تیرر، دۀبۀ بزائین تیررکۀ مانای چیۀ.

تیارى ماركسىزم چيى؟

بہابی تیار کیا، بدستہ نانی دس سالہ تا ئابووری ھوئی ھوئی موو چاکی کی کام لائی تی و سیاسی، تہ نانت ہی ہواریلی پرورد، ٹائین، زانست، تہ کنڈل لڑیا، میدیا و ہونر و فلسفہ (لایس، ۲۰۱۵). لہ برہند، پکھاتیلی کام لائی تی و سیاسی و ٹایدیل لڑی لہ سار بناغی ھزی ئابووری دہذ بنیان. بہ واتیلی کی تر، دس سالہ تا سیاسی و کام لائی تی لہ نو دس سالہ تا ئابووریداہ. بہ یہ مارکسیہ کان ٹوہوہ، کاتہ باسی پکھاتہی چیناہ تی دہکن، زاراوی چینی ئابووری/کام لائی تی بہ کار دہہن، نہک بتہ نہ پکیان.

دوو دځ زږر گړنگن لږ نږو تيررکک: دځي مږتريږلي (واتږ دځي ئابووري) و دځي مږوويږي (واتږ بابازنږي ئايديږلږي/کږمږاږي/سياسي). ئايديږلږي ژباړي چږوسږنږر هږردوو دځ دښوونږت و ناهږونږت تږيان بگږين، چونکږ لږ برژږووندي دښوونږتدا نيږ. دښوونږت دځي چيني هږژار و چيني مامناوونږت کږر دږات برږوږي هږردووکيان دږي چيني زږنگين زږوونږتوږ. برږوونږتوږ

نموند، دسټات باج له چيني مامناوښت وړاندې گرځېدو او د ټولو په هټارانه، کچه زېرمې د دات په هټاران، چيني مامناوښت کې له هټاران د پليټو و د ټولو له پلورنې وړانې باج د دېن. دروستکردنې ټولم د دې ټولنې يک ټکنېکي دسټات، د يانې ترېش هېن.

په پليټو تيرېدو، پلورېدو او وېشېدو چيني پليټو نا بووري/کامېټې او چا اړيکې کاني مړف له واندې دسټاتو نا بووري دېن شرفېل کرن (لېس، ۲۰۱۵). مارکس په شپې شپوونې خپلې په هېاوازي چينايې ته په هټر وړاندې گرځېدو او په شپې شپوونې مړف په هېا پرسې ټاين، ګډ، ټينې و ګډنډريډو (لېس، ۲۰۱۵). شې و ململاندې له سړ ټولم هاوکې شې: که چېرې و که چېرې نيې؟ ټولم هاوکې شې سړچاوې ململاندې نوان پرليټار (هټار) و پلوروازيې کانه (زنگين) (لېس، ۲۰۱۵).

ټولنې ټايدېدلې ژيا

په مارکسيزم، ټايدېدلې ژيا واته سيستمې باوې، هېموو سيستمې کې باوې شې په هېا د خپلې کولتوريې (لېس، ۲۰۱۵). تيرېدو د ټايدېدلې ژيا يارمې ته هېشتنې دسټات دات، تيرېدو په ژاوې ته سړ ټولم ټايدېدلې ژيانې: نيشتمانپلورې، ټاين، ټاکګراري، په کاربردن (يان شت بکې تا دېش دې)، هتد.

دسټات له ټولنې هېستې نيشتمانپلورې و خپلې ويستې په وېش، هټار په ګر هټار و دېن، هټارانې وېش، دېن له ګډ هټارانې وېش کې تر، له ټولنې ګډ، زنگينې هېردو وېش سوودمې دېن.

پرسې وجودې خودا لای مارکس ګرنگ نه بوو، ټولو ګرنگ بوو خپلې کې په ناوې خوداو چې دې کډ، سټا دې دانېشتووانې هېموو جيهان سټا نه وې ته سامانې جيهانې هې، په ګومان دېن پشگيري ټايدېدلې ژيانې ټاين دې کډ چونکې ټاين په خپلې دېست دې په شوکر بن و قناعتيان هېست په وې هېانې، واته ټاين دېزيکې کې مې ګډ له خپې دات، په دېنگ دېست و قنات دې دسټات و زنگين هېستې.

ټاکګراري: ټولم ټايدېدلې ژيانې فې له ټاک دېست په وې بټې نه ټامانجې کاني په دېست بټې، هېردېم په دواې ټامانجې قورس و ګورېدو بټې، په وېش ټاک خپې داوېدې سړ چې قووي په ټيش، ټولم شې له پلورېدو وې دسټات و زنگينې کانه. ټولم دې کې مې ګډې، چونکې هېر کېس په خپې کار دېست، په کاربردن (يان شت بکې تا دېش دې) له پلورېدو وې دې زنگينې کانه. دروستېدونې ټولم هېموو مې، خپلې په ټولنې په ويستې په شت بټې دېکېت.

خزان و بهره‌م و افتاری مر

کارایی دواتری مارکس لاسر کلمه‌گ بوو، ناک تاک. پی و ابوو کترتی پیش‌سازی تاک دچوس‌ن‌ت و کلمه‌گش تک د‌دات. ب نموون، ئوانی ل کارگ‌یک کار د‌کن. ئ و ه‌موو شت بهره‌م دنن، ناویان لاسر ناووسرت و پار‌یک کی زر ک‌میش و‌رد‌گرن ل‌چاو ئ و قازانج‌ی خاو‌ن‌ک‌ی د‌یکات. ئ‌م‌ش تاک ناک ه‌ر ل‌ خودی خ‌ی داد‌ما‌ت، بگر ل کلمه‌گ‌ش. سیستمی س‌رمای‌داری ب‌های تاک ناه‌ت، ه‌موو شت‌ک ل تاک ت‌نان‌ت خودی خ‌یشی د‌ب‌ستر‌ت و ب پار، ب‌وی چ‌ندی ه‌ی. ئ‌مان‌ش کار د‌کن س‌ر ئ‌زموون و افتاری مر، بنوا د‌وروب‌رت، ورد‌ب‌و، بزانه افتاری مر چ‌ن.

مارکسیزم و ئ‌د‌ب

خزان ت‌مای‌ک ه‌رد‌م ل د‌قی ئ‌د‌بیدا دووبار د‌ب‌ت‌و. تی‌ری خ‌ن‌یی د‌روونشیکاری د‌ن‌ت‌ د‌روونی تاک و‌ک بهره‌می خ‌زان، ب‌ام تی‌ری مارکسیزم د‌ن‌ت‌ ک‌ش‌یلی د‌روونی تاک و‌ک بهره‌می د‌خی م‌ژوویی و م‌تری‌ل (ل‌یس، ۲۰۱۵). س‌یری (پار) ب‌ک، چ تاک‌ک بهره‌م د‌ن‌ت؟ تاک‌کی واب‌ست‌ی پار باش ب ئ‌ابووری س‌رمای‌داری، ب‌ام ب‌ خودی تاک و کلمه‌گ باش نیی، چونک تاک د‌سو، ه‌ر غار د‌دات و ه‌ر ناگات.

ب‌پی تی‌ر‌ک (ل‌یس، ۲۰۱۵)، ئ‌د‌ب جیهان‌کی ئ‌یستاتیکا و ب کات نیی، بگر و‌ک ه‌ر مانیف‌ست‌ی‌کی تر، ئ‌د‌بیش بهره‌می د‌خی ئ‌ابووری/ک‌م‌ل‌ای‌تی، بهره‌می ئ‌و کات و شو‌ن‌ی ل‌ی د‌ت‌ نووسین، جا نووس‌ر ئ‌گای ل ب‌ت‌یان نا.

خ‌ن‌د‌زانی مارکسیزم ب‌ دوو ش‌و د‌وان‌د‌ب چ‌ونک پ‌یان وای ئ‌د‌ب ئ‌نگدان‌وی د‌خ‌یلی م‌ژوویی و م‌تری‌لیی. ی‌ک، کار ئ‌د‌ب‌بی‌ک‌ ئ‌نگ پ‌ا‌پشتی ئ‌و ئ‌ادی‌ل‌ژی‌یی ئ‌م س‌رد‌م ب‌کات؛ دوو، ئ‌نگ و ل‌ خو‌ن‌ر ب‌کات خ‌ن‌ بگر‌ت ل‌ ئ‌ایدی‌ل‌ژی‌ک. زر ت‌کست ه‌ن، ه‌ردوویان د‌کن. ب‌شک، ئ‌د‌ب ه‌گ‌ری ناو‌ک‌ی ه‌یچ ئ‌ایدی‌ل‌ژی‌ای‌ک نیی، ب‌ام مارکسی‌کان ف‌رم‌ک‌ی ب‌ ئ‌ایدی‌ل‌ژیا داد‌نن، و‌ک فر‌می ی‌الیزم، سوریالیزم، م‌د‌رنیزم، ه‌تد. ل‌یس (۲۰۱۵) د‌ت‌ ئ‌گ‌ر ناو‌ک (چی) ئ‌د‌ب ب‌ت، ئ‌وا ف‌رم‌ک‌ی (چ‌ن) ک‌ی‌تی.

با ب‌ین‌س‌ر ه‌ند ل‌و پرسیاران‌ی خ‌ن‌د‌زانی مارکسیزم د‌یک‌ین ل‌م‌ د‌ق‌کی ئ‌د‌بی. ل‌یس (۲۰۱۵) د‌ت‌ ئ‌م پرسیاران‌ پ‌وخت‌ی تی‌ری مارکسین ل‌م‌ د‌ق‌کی ئ‌د‌بی:

۱- ئ‌ایا د‌ق‌ک‌ پ‌ا‌پشتی ب‌هاگ‌لی س‌رمای‌داری، ئ‌مپریالی‌ان

چینگ رای د کات؟ جا ب ئا گای و ب یان نا. ئ گ ر پا پستی ه ر ی ک کیان بکات، ئ و کار کار کار نام ی کی س رما ی داری، ئیمپریالی یان چینگ رای ه ی. ئیشی خن د ز ب ئ م ب خات و و و خن ب گ ر ت.

۲- ئا خ کار کار خن ی ل دژی س رما ی داری و ئیمپریالیزم و چینگ رای؟ چن کار کار س ر ک ن ی ئ و سیستمان د کات؟ چن دژی ه ز یلی چ و س ن ری ئا بووری/ ک م ای ی تی؟ ئ گ ر کار کار خن ب ت ل دژی ئ م سیستمان، یان وامن ل بکات خن یان ل بگرین، د کر ب ب یین کار کار کار نام ی کی مارکسی ه ی.

۳- ئا یا کار کار ب ه ن د س ر پا پستی کار نام ی مارکسی د کات و ب ه ن د س ریش پا پستی س رما ی داری و ئیمپریالی و چینگ رای د کات؟ ئ گ ر و ا ب ت، د کر ب ب یین کار کار م لملان ی ئا ید ی ل لژی ت دای.

۴- چن کار کار ن گدان و ی باری ئا بووری/ ک م ای ی تی ئ و س ر د م ی کار کار ت د ا نووسراو، یان ئ و س ر د م ی ناو م مان ک ی، ه ر و ه ا ن گدان و کان چیمان پ د م ن ل بار ی م ژووی م لملان ی چین کان؟

۵- کار کار ب چ شو ی ی ک خن ی ک ل دژی ئا یین کی ک خراو؟ وات، چن ئا یین ل کار کار و ا ل کار کت ر کان د کات ب ر گ ی سیستمی چ و س ن ری ئا بووری/ ک م ای ی تی ب گرن و ب د ن گ بن؟

م ر ج نی ه ر پ ن ج پرسیار ج ب ج بن ل س ر د ق کی ئ د بی. م رجیش نی خن د ز ت ن ئ م پرسیاران بکات. د کر پرسیاری تر بوروژنیت، ب پ ی د ق ک. م رجیش نی خن د زان، کات د ق کی ئ د بی ب پ ی ئ م تی ر ش د ک ن و، ه مان ب چوونیان ه ب ت. د ش ا و خو ن د ن و و خن ی جیاوازیان ه ب ت ل س ر د ق کی ئ د بی.

م مانی م ر قی ه رزان ب ها و ن ی تی ر ی خن یی مارکسیزم ئا ید ی ل لژی کان ل م مانی م ر قی ه رزان

تا ک گ رای و ب کار بردن. ل لاپ (۳۲) ی م مان ک دا دیار تاک ئان چوارد س عات ئیش د کات. ل لاپ (۱۲) دا تاک ب ب تئاسا و سف د کر ت. ب های م ر قی ن و م ر قی ه رزان، و ک تی ر ی مارکسیزم د م، ب ن د ب و ی تاک چ ن دی ه ی و ئان چ ن د س عات ئیش د کات. تاک ه ن د ه یلاک تام ل ژیان ناکات، ه ر چ ن د ه یچیان ئ م ب گرفت نازانن، کار کردن و ک ب ب بوو ت ش ت کی باو. ئ م ش وات سیستمی س رما ی داری (ک بانک، کار کت ر کی ن و م مان ک ی، نو ن رای ی تی د کات) تاک ب کار د بات ب م رامی خ ی، ب ره می تاک

، واک تیررکه دت، به برژوونندی سرمایدار، ناک خودی تاک
یان کممگ.

نیشتمانپروری. مانکه باسی سای ۲۱۰۰ دکات. هاوکات لگ
خونندنوی دقکه خوندر دزانن لئ ستنو و تا ۲۱۰۰ چی ووی
داو. لشاوی گوری کچ لئ دی ۲۰۲۰ و ۲۰۳۰ به ئووپا؛
تواوویونوت لئ جیهان لئ دی ۲۰۴۰ و دا مانی سروشت؛
شکوژی لئ دی ۲۰۶۰؛ مردنی یکه ملیار مرهف بهی میشوول یکی
کوشند لئ دی ۲۰۷۰؛ زنجیر یکه هرشی گوری چشنی یازدی
سپت مبر لئ دی ۲۰۸۰؛ دیان شیی تر تیاندا بهس خکی هژار
لناو دچن. کوات دسما تیلی ئابووری/کمما یی تی/سیاسی هرردم
برنامی هی به به کاربردنی هژاران به برژوونندی مرام کانی
خیان. شوازی به کاربردن لئ ۲۱۰۰ دگگت. ئگر لئ دی کانی
پشوو به شخکی هژاریان به کار بردت، ئوا لئ ۲۱۰۰ خکیان
کردووت کیلی به ره مکیان. کات مانکه دخیو نیی و،
دبینی خک چن بوون ت کیلی به ره مکیان (ئارگ، بردی ه وایی،
سکرین، تپی بکوژ، برنامیلی سفتو، هتد). برنی لوم،
کارکت رکی ممانه، دژی به کیلی بوونی مرهف لئ بازنی
تکنه لژیدا.

ئاین. به پی تیررکه، ئاین لئ برژوونندی دسات و
زنگینه کانه، تاک به دنگ دکات لئ ئاستیان. بهام ئاین لئ
مانه، لسار دستی شووش و ئیمام حکیم، دبت ئالیی تک به
بخ به ره نانووی مرهف. ئاین لئ مانه مرهفی هژان لئ
برژوونندی دسات و زنگینه کانه نیی، بگر لئ دژیان. لئ
لاپ (۲۸) دا بانک دپرست، "دکر سددیک بگرین و پاش به .
. . . ئاین . . ." به تواوی دژی هر به چوونکی ئاینی به
چار ساری خکوشتن. بهام شووش بیررکه کی لئ ه ناوی ئاین و
زانستدا دنت ئارا به زگارکردنی مرهف.

استه تیررکه دت ئاین خک به دنگ دکات (هرچند ئگر
بهو سیری خپشانندان بکین لئ دنیا، دبینن چی تر وانیی)،
بهس نه پزاوتت سار کنتت کردنی نف لئ برانبر ئارزوو کان.
ئاین لئ مانه کباشترین هی به کنتت کردنی نف. لبر
دبینن مانه کپچوانی مارکسیزم. به شک، سچاوی هموو
کشکان (نفی) به لای. سیستمک، ئایدی لژیا یکه، فلسفیک،
برنام یکه، پی کم په به لئ ئیسلام باشتر به به کنتت کردنی
نف لئ برانبر ئارزوو کان.

ئاخ مانه کملاننی ئایدی لژی تدا ی؟
به. مانه ک لئ یکه کاتدا خن لئ ئاین دگرت و پا پستی

ٲاينيش دٲكٲٲ (ميعراج) ٲٲوزيف كردووٲ بٲ ٲٲخډٲگرتن لٲ
هٲندٲ شتى باوى نٲو ٲاين، بٲ دروستكردنى پرسيار و گومان لٲ
ٲاين. كارٲكتٲرى ئيمام، كٲ سٲرٲكى ٲٲتواى ئيسلاميهٲ، ٲٲمان دٲٲٲت
مٲرج نيٲهٲ موو نوٲٲركٲرك بچٲتٲ بٲهٲشت. هٲروٲها كارٲكتٲرى
مٲٲال، ناموسلمانٲ، ٲٲمان دٲٲٲ مٲرج نيٲهٲ موو ناموسلمانٲك
بچٲتٲ دٲزٲخ. بٲٲٲام پارادٲكسٲك لٲرٲدايٲ كٲ شووشٲ، موسلمانٲ و
ٲاٲٲوانى ٲٲمانٲكهٲ، بيرٲكهٲكهٲ تٲكهٲٲٲكهٲ لٲ ٲاينى ئيسلام و
زانست بٲ چارٲسٲركردنى خٲكوشتن. ئٲمٲى خوارٲوو بٲشٲكهٲ لٲ لٲٲٲٲ
(٤٣) ٲٲمانٲكهٲ:

“شووشه کتـبه کانی فرانکلی خوـندووـه تهـوه، هی باوکی (لـگـگـسـره پی)ش، ئـدیت وـسکـفـجـلسن. شووشه پـی سـیر دـهستـه لـگـگـسـره پی زهوی ئەمه یان پشتگوو خستوووه. ئەو ئەتـی ده کاتهـوه به تهـواوی پشت بهـو فهـیله سووفانه بهـستـ چونکه شکستیان هـنا له زگارکردنی مرـف، پـی وایه، ئەم خـکوژیـه بهـری ئەو فهـیله سووفانه یه چهـندان سهـته یه مرـف داژـن. شووشه زاناکانی ئـژئاوا ده تاسـنـت کاتـ دهـتـ ئەم بیرمه ندانه مرـفیـان گهـوجانـدووـه، کاتـ دهـتـ دهـروونـشیکاریـی فـید بهـند بوو به ئـیـادهـی خـشیهـوه، فهـلسه فهـی ئادـلـر پـوهـست بوو به ئـیـادهـی دهـسهـات و گـرنگـیوونـی تاکهـوه، کانت و نیچه و فـکـک و مارکس و ئەوانی تریش، پـشـئـهـوانیش ئەفلاتوون و سوقـات و ئەرستـ، هـیچـیان نهـیانـتوانـی مرـف زگار بکهن، ئەوانه مرـفیـان بهـرهـو پهـپووتـیی ئەخلاق و پووجـگهـرایـی برد.”

کواتمانانکه نتوانیوخی لمللانی ئایدیللژی ئاینی
درباز بکات. ئممش دگتتوو بباکگراوندی ئاینی و فیکری
مانووس. بزانباری زیاتر للسر ئمبگتتوو سرباسی یکم
لباری جبتجکردنی تیبری خذییی دروونشیکاری للسر مرفی
هرزان، للسر وو لینککم یم داناو.

خانان

بـږپـښـي تـيـږـي مـارکـسـيـزم، دـځـي مـټـرـيـډل (پـارـډ) کـاريگـري هـډـي لـښـر
خـښـان. لـښـ مانـډکـ، لـښـ خـښـاني (سـامـي سـډ) وټـ تـډـگـښـن کـ
پـښـتـنـي پـارـډ لـښـلايـښـن سـامـي دـښـتـډ هـډي تـډکـداني خـښـانـډکـي. تـښـانـډ
نـاوـي بـاوکـي سـامـي (سـډ) وـاتـډ فـرـښـتن بـښـ ئـيـنگـليـزي، هـډـر بـښـاـسـتي
سـامـي هـاوسـډر و کـچـډکـي و دـايکـيشـي هـډډاچ دـډکـات لـښـ پـښـاو ئـيش و
بـښـرژ وټـنـډيـډکـاني.

لـ ځـزانـی (بـرنـی لومـ) وـ تـدـگـښـتـن پـکـهـنـانـی ځـزان هـیچ بـهـایـکـی نـماوـ. بـرنـی ناـهـتـنـمـدا یـان بـتـ، نـویش بـهـی نـ دځـ مـترپـلـی لـ ۲۱۰۰ د هـیـ کـ ژبـانـی قورس کړو و بـ تاـکـ.

لښه بڼه نده خزانې (بهرنۍ) پيسې تر ټولو ډېر دي.

با بهرنيو مالي مرغي هېرزان لږ تر لږه پيسيارۍ تياروي او اړين بڼه يې: ناڅه کاروي او خنډ يې لږ دږي سرمايه داري و ټيمپرياليزم و چينگ رايي؟ چېن کاروي او سرکونې ئې و سيستمونه د کات؟ چېن دږي هڅه يې وېسټونري ئې بووري/کمونې يې تياوي؟

بهرنيو مالي کار دږي ئې و سيستمونه يې و خنډ يې کي توند دږي بهرنيو تکررني مرغي، فېکري کړن لږ ټاکي، دږي هېر دسټاتيکي چوسټونري. پټاي خپل کوشن لږ بهرنيو کار دهر او وېشټي ئې و سيستمونه يې کي و لږ ټاکي د کړن نېسي بهرنيو لږ ټاکي. بانک، سيمبولي سرمايه داري لږ نه و بهرنيو کار، هاني خپل د کات دات خپان بکوژن و دږي هېر چارو سرکېش بهرنيو کار کړنې مرغي.

مادام وايي، با ئې و پيسيارۍ بکېن: ئا بهرنيو کار کارنامې کي مارکسيزمي هېي؟ نه خبر، لږ بهرنيو وې شووش، پانوانې بهرنيو کار، د بهرنيو زانست و ئاين بيرکې کي خي دسټلمنټ. لږ سر وې باسم کړدو.

با بهرنيو کار لږ تر هر هاوېنې ئې م پيسيارۍ دابنېن: د قېکي دږي ئاينې؟ نه خبر و بهرنيو. ئې م وې سام بهرنيو گډي لږ سر ئاسټووني نووسر لږ ئايدې لږ ئاي ئاين، کي لږ سر وې باس کړاو.

سرچاو

Lois Tyson (2015). Critical Theory Today: A user-friendly guide. Routledge